

Savannien ja sufilaulajien Senegal

Siellä missä Saharan autiomaasta nousevat
apinanleipäpuut on Senegal. Mondo kertoo seitsemän syytä
matkata Länsi-Afrikan kärkeen.

Teksti Kaisa Viitanen
Kuvat Wilma Hurskainen ja Susanna Kekkonen

1

Pienyrittäjien
luvatassa
kaupungissa
Dakarissa kukaan
ei ole jouten.

PÄÄKAUPUNKI

Köyhä ja kiehtova Dakar

Dakar ei ole helppo kaupunki, ja moni hyppää lentokentältä autoon antamatta pääkaupungille edes mahdollisuutta. Se on virhe.

Kun uutisissa puhutaan Afrikan kaupungistumisesta, puhutaan juuri Dakarin kaltaisten kaupunkien arjesta. Sen matalat lähiöt levittäytyvät jo pitkälle naapurikaupunkien puolelle, ja uutta väkeä maaseudulta muuttaa koko ajan. Moni dakarilainen sinnittelee köyhyysrajan alapuolella elättäen itsensä katukaupustelulla.

Mitä matkailijalle saisi olla? Teurastaja on juuri asettanut tuoreita lihapaloja avokojunsa koukuihin. Kalakauppias myy saalista päänsä päällä kantamastaan vadista. Tuolta herralta saisi kar-

vaiset istuinsuojukset autoon. Entäs auringon lämmittävä mango, kojua pitävillä rouvilla on niitä ainakin viittä lajia. Ehkä sitenkin lasillinen *bissap*-mehua, joka on tehty keittämällä kiinanruusun syvänpunaisia kukintoja?

Jatkuva työnteko ei estä ihmisiä ryhtymästä spontaaneihin keskusteluihin matkailijan kanssa. Jos ei halua ostaa mitään, voi sanoa vain napakasti ei. Pian puhe jo kääntyy kiinnostavammille raiteille. Miten olisi vaikka iltatreenit?

Dakarissa ei kuntoilla saleilla vaan rannoilla. Iltatuulen puhaltuessa miehet punnertavat vatsalihaksiaan, pienet pojat yrittävät paikata toisiaan selälleen hiekkaan. Ehkä joku heistä nousee

tähdeksi? Senegalin suurimmat urheilusankarit ovat painijoita.

Ulkomailla Dakarin suosio surffikohteena kasvaa, onhan se Afrikan mantereen läntisin niemke ja kolmesta suunnasta meren ympäröimä. Parhaat rannat ovat Yoffin ja N'Goren kaupunginosissa. Aloittelijan kannattaa tosin varoa, aallot ovat suuria.

Dakar jää verkkokalvoille pitkäksi aikaa. Kaupunki on kuin tauotta eteenpäin vyöryvä elokuva. Sen alkukuva voisi olla öinen näkymä liikenteenjakaajasta, jossa katukauppiat asettelevat tarjolle Euroopasta tuotuja käytettyjä tennareita. Ohi kiitävät ajovalot paljastavat kenkien siluetit. Aina jostain ilmestyy uusi ostaja.

2

Kun tehotroolarit
jättävät Senegalin
vedet, paikallisille riittää
taas kalastettavaa.

MAUT

Kalastajien toivo viriää

»Tervetuloa Senegaliin! Joko olet maistanut *thiebou dienneä*?»

Ystävälliset senegalilaiset tulevat usein kysymään matkailijalta, onhan vieras saanut heidän kansallisherkkuaan, mausteista kalapataa. Sen wolofinkielinen nimi tarkoittaa riisiä ja kalaa.

Klassikkoannos syntyy näin: Vastapyydetyn meriahvenen ja riisin seuralaisiksi pataan pääsee kourallinen vihreitä sormenmuotoisia okria, pieniä munakoisoja, kassavan kimpaleita, paria laatua chileä, sipulia ja hiukan kaalia. Väri tulee tomaatista. Keitoksen kruunaa kirpeän hapan kasvis, jolle ei ole suomenkielistä nimeä. Wolofiksi kitkerä palleron *diakhatou*, englanniksi *bitter tomato*,

ja sitä joko rakastaa tai inhoaa. Ruokapöydässä diakhatoun palat siirtyvät pian oikeille lautasille.

Senegalilaisrannikoilla eletään nyt jännityksen aikaa. Vuosikaudet kalasaaliit pienenevät, ja Dakarin satamissa moni kalastaja joutui jäämään puuveneensä kanssa rantaan, sillä polttoaineeseen kului liikaa rahaa. Syynä kalapulaan ovat ulkomaalaiset jättitroolarit.

Mutta keväällä Senegal sai uuden presidentin, Macky Sallin, jonka kalastusministeri kielsi heti tehotroolarit. Kalastajat hurrasivat. Jos maan johto pysyy linjaltaan, Senegalissa on alkanut uusi toivon aika ja Dakarin rantaravintoloiden grilleistä nousee jatkossakin lupaava tuoksu.

Jokaisella kokilla on kansallisherkkunsa, thiebou dienneen oma, tarkoin varjeltu reseptinsä.

3

Dyynien ylitse puhaltava tuuli saa aavikon kuiskailemaan.

AAVIKOT

Autiomaan hiljainen yö

Jeeppi heittelehtii irtohiekkassa mutta nousee dyynin huipulle. Lavalla on parasta pitää kaiteista kiinni – näissä maisemissa rallikuskit kaahasivat Pariisi–Dakar-rallia vuoteen 2007. Toivottavasti tämän koslan moottori ei hyydy.

Yhtäkkiä kulmikkaan hiekkavalin takaa paljastuu seuraavan yön leiripaikkamme. Laskevan aurinگون maalaamassa maisemassa valkoiset teltat näyttävät jättiläisen helminauhalta.

Nuotio palaa. Tulen loimussa paistuu lihavartaita – ja ihme kyllä myös kalaa! Mutta meri onkin vain kymmenen kilometrin päässä. Lompoulin seudulla Senegalissa luonnon ääripäät kohtaavat.

Dakarin eteläpuolinen rannikko alkaa pikkuhiljaa muuttua Afrikan Kanariaksi, jonka luksushotellit houkuttelevat etenkin ranskalaisia. Täällä pääkaupungin pohjoispuolella rannat ovat vielä suurimmaksi osaksi luonnontilassa, ja Lompouliissa on hotellien sijaan tarjolla nomaditeltoja.

Illallisen jälkeen on syytä kömpiä ajoissa unille. Edessä on herätys ennen auringonnousua, koska kamelikaravaani on tulossa noutamaan ryhmän seuraavaan seikkailuun. Mutta miten voisi mennä nukkumaan, kun yllä loistaa taianomainen tähtitaivas? Aavikon yö on viileä ja hiljainen. Se herkistää istumaan yksin ja ajattelemaan.

Opas Ousmane Niangilla on ehtymätön tarinavarasto.

PERINTEET

Pyhän puun kutsu

Senegalin kuiva savannimaisema on karu. Tuuli viskoo muovipusseja minne lystää, mutta *baobabit* eli paksuvartiset apinanleipäpuut seisovat ylhäisessä yksinäisyydessään satoja, jopa tuhansia vuosia.

Senegalilainen kansanviisaus kertoo, että baobab syntyi, kun suuttunut jumalatar tempaisi tavallisen puun juuriltaan ja viskasi sen tantereeseen väärinpäin. Nyt baobabien paksut oksat sohivat kohti taivasta kuin juurevat sormet. Eniten niitä näkyy maan kuivissa pohjoisosissa.

Kun aurinko paahtaa, tekee mieli jäädä puun varjoon, sivellä sen karheaa pintaa, halatakin. Senegalilaisille baobabit ovat pyhiä puita, joilla moni uskoo olevan salaisia voimia. Vanhetessaan runko kovertuu ontoksi. Pitkään monilla länsiafrikkalaisilla heimoilla oli tapana haudata apinanleipäpuiden sisään kyliensä *griottit*, suullista perimätietoa laulusaana jakavat rummuttajat. Kylien vanhukset kokoontuvat edelleen tekemään tärkeitä päätöksiä puiden juurelle.

Muutama vuosi sitten EU salli apinanleipäpuusta tehtyjen tuotteiden maahantuonnin. Etenkin Keski-Euroopassa myydään jo monenlaisia baobabtahnoja, -jauheita ja -ihoöljyjä. Tiedemiehet tutkivat apinan leiväksi kutsutun hedelmän koostumusta ja mahdollisia lääketieteellisiä vaikutuksia. Senegalilaiset ovat kyllä tienneet jo sukupolvien ajan, että puun hedelmän siemenistä tehty kermainen ja hyvänmakuinen juoma, *jus de bouie*, auttaa ripuliin. Puun lehdistä saa helpotusta ihotauteihin.

Mutta kuinka baobab säilyy alueella, jossa naiset etsivät polttopuuta liesiin? Syy on yksinkertainen: kaarnamainen puu ei pala.

Kun aurinko värjää taivaan punaiseksi, apinanleipäpuiden viisaat hahmot muuttuvat mustiksi silueteiksi. Näkymässä on jotain iätöntä ja pyhää. Nämä loputonta kuivuutta ja tultakin kestävät puuvanhukset jatkavat varmasti eloaan sittenkin, kun meistä aika jättää.

4

Apinanleipäpuun sisään kätkeytyneet vesivarat ovat pelastaneet kuivina kausina monia kyliä.

Saint-Louis on tunnettu taiteilija-kaupunkina sekä ranskalaisten sotilaiden ja senegalilaisnaisten lapsista. Eri väriset vanhemmat ovat täällä yhä ylpeyden aihe.

5

SIIRTOMAACHARMI

Saint-Louis'n kaunis rappio

Perjantai-ilta on senegalilaisille kohottava juhlahetki. Miehet ovat palanneet moskeijasta ja naiset sonnustautuneet värikkäistä painokankaista ommeltuihin, vartalonmuotoja korostaviin leninkeihinsä. Näyttävät hiusletitykset, -suoristukset ja kampaukset ovat vaatineet tuntien työn. Ei ihme, että senegalilaiset tunnetaankin Länsi-Afrikassa ulkonäköään korostavana väkenä.

Ja nyt kaikki ovat kaduilla. Parfyymit tuoksuivat ja musiikki soi. Ja mikäs on Saint-Louis'n kaupungin kaduilla kuljeskellessa. Aikoinaan ranskalaisten siirtomaaisäntien Mauritanian rajan tuntumaan,

pitkulaiselle saarelle rakennuttama kaupunki elää uutta kukoistustaan.

Rakennusmiehet kunnostavat jo pahasti rappeutumaan päässeitä kivitaloja. Unescon maailmanperintölistallekin päässyt kaupunki muistuttaa koukeroisine parvekkeineen välillä Pariisia. Kolonialismin perintönä kivijalkakahviloista saa jopa espressoa ja leivonnaisia!

Pienen patjakaupan omistajarouva **Aicha** istuu mantereen puoleisella katutorilla katselemassa vilinää. Hän kaipaa juttuseuraa ja tarjoaa tuolia ohikulkijallekin.

»Saint-Louis'ssa on sellaista rauhaa, jota ei muualta löydä. Siskoni

asuu Ranskassa ja ikävöi Saint-Louis'ta päivittäin», Aicha kertoo.

Aichan äidinkieli on wolof. Kärsivällinen nainen malttaa onneksi hidastaa soljuvaa ranskaansa, että vasta-alkajan ranskaa puhuva keskustelutoverikin pysyy jutussa mukana.

Välillä Aicha myy pienestä kylmälaukustaan ohikulkijoille muovipusseihin annosteltua *chakria*. Se on makeaa, hirssiin sekoitettua jogurttia, jonka moni ostaa iltakävelynsä herkuksi.

Hevoskärryt klopsuttelevat ohitse, kun juttelemme. Sitten joku tulee ostamaan patjoja, ja Aichan on mentävä töihin.

6

Khalile Sow'n kaulassa roikkuu aina pyhimys Bamban kuva. Värikkäät Baye Fallien housut koottiin ennen kangassilpusta, nyt kuosit tulevat tehtaista.

TERHI TAMMILA

SUFILAINEN MYSTIIKKA

Iltalaulujen konsertti

Senegal on elämys ennen kaikkea korville. Kukot kiekuvat, vuohet määkivät ja linnut sirkuttavat aamuisin omia sinfonioitaan. Moskeijoista kantautuviin rukouksuksiin tottuu parissa päivässä, ja imaamin värjävästä äänestä tulee päivänkulun rytmittäjä kuten länsimaissa kirkonkelloista.

Mutta muradiveljeskunnan iltalaulu säväyttää joka kerta. Etenkin torstai-iltaisain, kaupungeissa lähes joka ilta, alkaa kuulua kummallista joikaamista, jonka sanoista on vaikea saada selvää. Laulu perustuu islamilaisen uskontunnustuksen ensimmäisiin sanoihin *La ilaha illa Allah* eli *On vain Jumala*.

Päivällä öisiin laulumiehiin törmää kadulla. He näyttävät mustine pipeoineen, tilkkutäkkikankaisine lökäpöksyineen ja paksuine alaselkään roikkuvine rastahiuksiineen jamaikalaisilta rastafareilta. Mutta herrat ovat hartaita muslimeja, Baye Fall -veljeskunnan jäseniä, jotka kulkevat usein kaupungilla puolikas kalebassi kädessä kerjäämässä. Pikkurahoilla he ostavat ruokaa, isommat he lähettävät Touban pyhään kaupunkiin.

Kun on ollut Senegalissa tovin, silmät alkavat poimia sieltä täältä saman kuvan. Talojen seinillä, kuorma-auton laidassa, miesten kaulalla on Baye Fal-

lien turbaanipäinen pyhimys ja muridiveljeskuntien perustaja, 1800-luvulla elänyt **Amadou Bamba**. Muridit edustavat islamin sufilaista mystisyyttä korostavaa linjaa. Sen edustajia Senegalissa on arviolta nelisen miljoonaa.

Saint-Louis'ssa merenrannassa istuskeleva **Khalile Sow**, 27, on ollut Baye Fall yli kymmenen vuotta. Miehellä on paitansa alla pyhimyksen kasvokuva, kaulassa roikkuu myös veljeskunnalle tyyppillisiä mustasta nahasta tehtyjä paksuja punoskoruja.

»Olen aika tyyppinen Baye Fall. Lapsena olin koraanikoulussa ja kerjäsin kadulla», Khalile kertoo.

Tärkeä etappi hänelle oli pääsy Toubaan rukoilemaan ja jakamaan ruokaa ihmisille. Siitä lähtien Khalile Sow on ollut täysvaltainen Baye Fall.

Päivällä mies valmistaa puukoruja, iltaisin hän lähtee yleensä laulamaan. Kuinka ylistys kuuluu aina kaikkialle? Laulajilla on megafonit, mies paljastaa.

Kerran vuodessa Khalile ja noin pari miljoonaa muuta muradia matkaa pari viikoksi Toubaan pyhiinvaellukselle. Silloin koko maan liikenne seisahtuu – kaikki bussit ja taksit ovat Toubassa, eivätkä kuskit suostu lähtemään töihin kesken seremonian.

LUONTO

Pelikaanien huippukokous

Jos Afrikkaa katselee muuttolintujen näkökulmasta, kuumen ja kuivan Saharan autiomaan päällä niille tulee jo jano. Onneksi Mauritanian ja Senegalin rajalla hiekka muuttuu ruovikoksi. Kun auringsäteet alkavat heijastella rauhallisesti Atlanttia kohti virtaavista joista, siivekkäät aloittavat laskeutumisen.

Laaja alue tarjoaa solisevia puroja, suojaisia heinikoita, muta-
aukioita ja soita, jotakin jokaisen lajin makuun. Monen päivän paaston jälkeen linnut katoavat ahnaina pyydystämään kalaa, planktonia tai hyönteisannostaan.

Djoudjin kansallispuisto on lintuasiantuntijoiden mielestä koko maailman kolmanneksi tär-

kein rauhoitusalue. Saint Louis'sta sinne on vain puolentoista tunnin ajomatka.

Innokkaat ornitologit suuntaavat aamuisin rämeikköön bongaamaan lintuharvinaisuuksia, mutta ei tarvitse olla kokenut lintumies vaikuttuakseen satojen tuhansien lintujen luomasta näystä. Maiseman joka kohdassa on siipiveikkoja, yhteensä 350 lajia.

Pelikaanit kōkōttävät rantatōrmällä omana jenginään, flamingot kaahavat rantavedessä. Pitkäkaulaiset käärmelinnut tuijottavat ylhäisinä korkeimmassa puussa. Ja koko ajan joku laskeutuu, nousee, kaartaa, kiljuu. Meteli on valtaisa.

Pienellä veneellä lintuja pääsee aivan liki. Äkkiä biologopas **Ous-**

mane Niang neuvoo katsomaan heinikkoon. Krokotiilihan se siellä odottelee sopivaa saalistaan.

Ousmane rakastaa maansa esittelemistä matkailijoille. Länsi-Afrikka ei ole safarimatkailijoiden suosikki, mutta senegalilaiset yrittävät suojella vielä jäljellä olevaa luontoaan, Ousmane kertoo.

Senegalissa on yli kymmenen merkittävää luonnonpuistoa. Ousmanen oma suosikki on Dakarista 65 kilometrin päässä sijaitseva Bandia. Kirahvit, sarvikuonot ja seeprat on tuotu sinne muualta, mutta ne ovat sopeutuneet alueen oloihin. Samalla paikallisten into luonnonsuojeluun on voimistunut, sillä matkailijat tuovat tuloja kaikille.